

הַלְכוּת תְּפִלָּה סִימָן צ צא

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק עא]

שְׁלָא לְצִיר בְּכֶתֶל בֵּית־הַקֶּנֶסֶת⁽⁷⁹⁾ צִיּוּרִים⁽⁸⁰⁾ וכו', אֶלָּא לְמַעְלָה מְקוּמַת אִישׁ⁽⁸¹⁾ וכו', דְּמַחְזִי קַמְשַׁתְּחַנְהָ לְקְבוּאָה שְׁלוֹשׁ⁽⁸²⁾.

(79) ולכן בסוכה שתלויות בה תמונות של רבנים וכו', נזהר בעל הגרי"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"א עמ' נו) שלא להתפלל בה.

(80) ולציר על גבי הפרוכת אריות ובעלי חיים, וכל שכן לעשות צורת אריות בבית הכנסת, רבים כתבו לאסור, כמבואר בשו"ת המבי"ט (ח"א סי' ל), בט"ז (י"ד סי' קמא ס"ק יד), בברכי יוסף שם (ס"ק ג) ובדרכי תשובה שם (ס"ק מח), ואף תמונות של י"ב המזלות כתב בשו"ת פרי השדה (ח"א סי' ס) שאין לציינן בבית הכנסת. אמנם, בשו"ת אגרות משה (י"ד ח"ב סוף סי' נה) כתב שנהוגים לעשות צורת אריות וכדעת רוב הפוסקים שהתירו, ואין למחות. והחוו"א הורה (ארחות רבנו ח"א עמ' יב) לעשות צורת חתול ולהוסיף לו רעמה כדי שיראה כאריה.

(81) ובזמננו, דעת הגר"ש אויערבך (משנ"ב ביצחק יקרא) שיש להימנע מלצייר אפילו מעל קומת איש, כיון שהדרך להסתכל גם למעלה.

(82) ולהתפלל כנגד חלון שביליה הוא כמו מראה, הורה הגרי"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"א עמ' נו) שיש להיזהר בזה. ובשו"ת שטת הלוי (ח"ט סי' כא) לימד זכות על התפילה כנגד השו"ת. שלפני השי"ץ שנעשה עיני מראה, כי לא נעשה לשם מראה לראות צורתו, אלא לשם קדושת שו"ת, ובה אין חשש שמתפלל לבבואה שלו.

[משנ"ב ס"ק עב]

בְּצַד רְבֹו וכו' או גְּדוֹל הַדְּרוֹר⁽⁸³⁾.

(83) ובהגהות החתם סופר לקמן (סי' קב) כתב, שחנה עמדה להתפלל בתוך הארבע אמות של עלי מפני שסגולה נפלאה היא להתפלל בצד הצדיק.

[משנ"ב ס"ק עט]

עוֹד קֵתָב, דְּבַתְּוֹף הָאֶלְמַעְמַר"ע [בִּימֵה] מְתָר⁽⁸⁴⁾.

(84) וכן לשבת שם כנגד המתפלל, כתב לקמן (סי' קב ס"ק ב) שמותר, אך לעבוד דרך הבימה כנגד המתפלל, כתב (שם) שאסור.

[משנ"ב ס"ק פב]

וְהוּא הִדִּין לְתַלְמוּד תוֹנָה וְכָל דְּבָרֵי קְדֻשָּׁה⁽⁸⁵⁾.

(85) ועשיית מצוה כנטילת לולב ותקיעת שופר במקום מנוף, כתב בביה"ל לקמן (סי' תקפ"ח סי' ב ד"ה שמע) שלא מצינו בשום מקום שאסור, ובשם המטה אפרים כתב שצריך לחזור ולעשותה בלי ברכה, ובביאור דבריו כתב בביה"ל שם שיש לומר שכיון שצריך כוונה לצאת, זה עצמו נחשב כדברי תורה. והוסיף, שעוד יש לומר, שבשעה שמקיים מצוה הוא כעובד עבודת ה', ואין לעשות עבודת ה' דרך ביון.

[משנ"ב ס"ק פד]

אֶכָּל אֶסוּר לְהַפְסִיק בְּדַבּוּר לְהִבְיָא לוֹ מִיָּם⁽⁸⁶⁾ וכו', לְהַפְסִיק בְּדַבּוּר בְּשִׁבְלִים לְהוֹדִיעַם⁽⁸⁷⁾. וְאִם תִּנּוּק טַנְף צוֹאָה⁽⁸⁸⁾ וכו', מְשַׁעֲשׂוּ אַחֲרֵים אֶסוּר דְּאוֹרְיָתָא⁽⁸⁹⁾ וכו', אִם אֵין מְגִיעַ לוֹ הַרִיחַ רָע⁽⁹⁰⁾.

(86) ואם יש במי הרגלים רביעית או יותר, כתב השו"ע לעיל (סי' עז ס"א ובמשנ"ב שם ס"ק ב) שצריך להטיל עליהם רביעית מים. ואם אין רביעית במי הרגלים, כתב המשני"ב שם (ס"ק ז) שמספיק שהמים יהיו מרובים על מי הרגלים, וגם בשבת, כתב לקמן (סי' שב ס"ק נו) שיכול להטיל מים על מי הרגלים.

(87) ואם הקטן הטיל מי רגלים בחזרת השי"ץ בתוך ארבע אמותיו של השי"ץ, כתב בביה"ל לעיל (סי' עז ס"א ד"ה בתוך) שצריך להודיע לשי"ץ שיפסיק, אך מוחזר לארבע אמותיו אפשר שיש לסמוך להקל. ולגבי הציבור, כדי שיוכלו לענות אמן על ברכת השי"ץ, כתב במשני"ב שם (ס"ק ט) שיתרחקו ארבע אמות ממי הרגלים או שיכסו אותם או שיטילו עליהם מים.

(88) וגילו של קטן שצואתו אסורה, התבאר בשו"ע לעיל סי' פא ס"א.

(89) ודוקא אם חבירו אינו פושע בדבר, וכמו שמבואר לקמן סי' שו ס"ק נו.

(90) כאן כתב שאם הצואה או מי הרגלים מכוסים דינם כריח רע שאין לו עיקר, ואין צריך להרחיק ארבע אמות מהמקום שכלה הריח, אמנם לעיל בכמה מקומות הביא בזה מחלוקת, ראה בסי' עז ס"ק ג, ובביה"ל בהקדמה לסי' עט אות ז ושם בסי' ב ד"ה ולא, ובמשני"ב סי' פו ס"ק ח.

[משנ"ב ס"ק פה]

וְיִזְתֵּר טוֹב⁽⁹¹⁾.

(91) ואם נבלעו מי הרגלים או שביטלו קודם שייים את התפילה, לכאורה יחזור למקומו [וכמו שמבואר בשו"ע לקמן סי' קג ס"ב], ובטעם הדבר כתב הבי"י (שם), שכיון שהתחיל להתפלל שם צריך לחזור למקום שקבע לשכינה. וראה מה שכתבנו לקמן סי' צב ס"ק יא, סי' צו ס"ק ז וסי' קד ס"ק ב.

[משנ"ב ס"ק פו]

וְכָן בְּכָל הַתְּפִלָּה, אֵין צָרִיךְ לְחֹזֵר לְרֵאשִׁית⁽⁹²⁾.

(92) אמנם, לענין ברכות קריאת שמע, כתב לעיל (סי' סה ס"ק ה), ובביה"ל שם ס"א ד"ה חזר) שהיינו דוקא אם שהה בין ברכה לברכה, או שלא שהה באמצע הברכה כשיעור שיש בו כדי לגמור מתחילת ברכת יוצר אור עד גאל ישראל, אבל אם שהה כשיעור זה, צריך לחזור לתחילת הברכה שעומד בה, ואם שהה כשיעור זה בברכת אמת ויציב, יחזור גם על קריאת שמע.

ואף בתפילת שמונה עשרה, אם שהה לאחר שמי הרגלים על הרצפה, כתב לעיל (סי' עח ס"ק ז) שיתכן שאינו צריך לחזור להתפלל שמונה עשרה, משום שיש לסמוך על הראשונים שלא היה צריך להפסיק באמצע שמונה עשרה, ואם כן לא נקרא שפסק מחמת אונס [שהרי יכול היה להמשיך]. והדין הוא שכשפסק שלא מחמת אונס חזר רק למקום שפסק, אולם בביה"ל שם (סי' ד"ה וכן) כתב שצריך עיון בזה.

סימן צא

שִׁיאוֹר מְתַנֵּיו וּיְכִסָּה רֵאשׁוּ בְּשַׁעַת תְּפִלָּה

[משנ"ב ס"ק א]

לְרֵאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלוֹ עוֹמֵד לְפָנֵי הַמַּלְאָךְ וּמְדַבֵּר בְּאֵימָה⁽¹⁾.

(1) וגם בכל ברכה וכל שכן בקריאת שמע, כתב לעיל (סי' עד ס"ק כב) ובביה"ל להלן (ד"ה יצא) שלכתחילה צריך שיהיה מכוסה גם חלקו העליון של גופו.

[משנ"ב ס"ק ב]

וְהוּא הִדִּין קַל גּוֹפֵו⁽²⁾.

(2) ולכן מי שרגיל ללכת במכנסים קצרים, כתב הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ב סט"ו) שרצוי שלא יתפלל כך, והוסיף שאסור להיות שי"ץ כשלבוש כך.

וכן להתפלל כשלושב חולצה קצרה חזרונתיו מגולות, כתב בשו"ת ישיביל עברי (להגר"ע הדאיה, ח"ו ק"יא סי' א) שאין להתפלל כך לכתחילה. ואף שכתב השו"ע לעיל (סי' נג ס"ג) שמי שבגדו קרוע חזרונתיו מגולות לא יהיה שי"ץ, ומשמע שלהתפלל כך יכול ביאר הב"ח (ד"ה ואפילו) שמדובר בעני שאין לו בגד אחר ולכן יכול להתפלל כך, אך לשמש כשי"ץ אינו יכול, והוסיף, שלהתפלל ללא בגדים ממתניו ולמעלה, אסור אף לעני. וראה מה שכתבנו לעיל סי' נג ס"ק מ.

קכד באר הגולה

ג ברכות כ"ד ד רבנן
יזנה והרא"ש ה שם
בגמרא ו רמב"ם פרק
ד מחלכות תפלה
ד רוקח

הלכות תפלה סימן צ צא

שלא תתבטל הפננה (מרדכי ריש פרק כל הצלמים), אבל בנדים שמצויר עליהם דברי (א) תפלות (עב) אפלו לישב עליהם בבית-ההכנסת אסור (תשובת הרא"ש סי' ב' כלל ה'): **כד** לא יתפלל (עג) בצד רבו (עד) ולא אחוריו רבו (עה) ולא לפניו (וש אומרים דכל זה לא מנרי אלא להתפלל בנחיד, אבל בצבור אם קף הוא סדר ישיבתו (עו) אין לחש אם מתפלל לפניו או אחריו) (כ"י בשם מהר"א ואהלו-מועד) * (ואף-על-פי (עז) שטוב להתמיר, (עח) המנהג להקל). **אם** הרהיק (עט) ארבע אמות (לג) מתר. (פ) [ועין ביונה-דעה סימן רמב סעיף טז]: **כה** יתלמיד קבר מתר להתפלל (פא) אחוריו (לג) רבו: **כו** יכל מקום שאין קורין בו קריאת שמע אין מתפללים בו. וקשם שמרהיקים מצוה ומיירגלים וריח רע וימן המת ומראית הערוה לקריאת שמע קף (פב) מרהיקים לתפלה: **כז** הנה עומד (פג) בתפלה ונהשתין תינוק בבית-ההכנסת, [*] (פד) ישחק עד שיביאו מים להטיל על המיירגלים, או יהלף לפניו ארבע אמות או לצדדיו, או יצא מבית-ההכנסת ויגמור תפלתו: הגה (פה) ויותר טוב לילך למקום אחר ולא לשתק, שמא ישקה כדי לגמור את פלה (פו) ויצטרף לחזר לראש (כ"י בשם רוקח סימן שכ"ד ועיין לעיל סי' עח):

צא שיאזר מתניו ויכסה ראשו בשעת תפלה, ובו ו' סעיפים:

א היתה טלית חגורה על מתניו לכסותו ממתניו ולמטה, אסור להתפלל (א) עד (ב) שיקסה לבו. **א** ברכות כ"ד וכו'

באר היטב

איש, מ"א. אסור להתפלל כנגד המראה אפלו אם עיניו סתומות, הנדב"ז ח"א סי' קז וכפי מה שפרש השכנה"ג ע"ש: (א) תפלות. ואפלו בביתו אסור, ט"ז ע"ש: (ב) מתר. אפלו לפני רבו, ב"ח ד"מ ש"ך כ"ד סי' רמב מ"א ע"ת ודלא כב"י: (ג) רבו. אבל לפני רבו אסור, ד"מ ב"י ש"ך שם מ"א: להוסיף על אסור לבטלו בשבת משום דהו' כמתקן, דשם הסאור חוזר להיות הטר ונתקן משא"כ

שערי תשובה

הוא, שאין לו לבטל משום נה להתפלל עם הצבור, ובה גם המחבר מודה: [*] ישחק כו'. והפ"ח חולק דהרשב"א סובר להקשה כמ"ד דרבנן, וכש"כ פתח דרב הפוסקים חולקים על הרשב"א, והאחרונים הסכימו לפסק הש"ע והקמ"א כאן. ועין לעיל סי' עט שגם הש"ע ישחק אם התשנה בחזק ד"א של הצבור י"ע"ש בשם הש"ע. ונראה דאפלו ארבע כזן בשבת שרי לישף מים על המ"ר לבטלן ואפלו בביתו נראה דשרי, ולא דמי למ"ש כב"י שכך דאין להוסיף על אסור לבטלו בשבת משום דהו' כמתקן, דשם הסאור חוזר להיות הטר ונתקן משא"כ

משנה ברורה

זה (ג) שלא לציר בכתל בית-ההכנסת⁽⁷⁹⁾ ציורים⁽⁸⁰⁾ נגד פניו של אדם, אלא למעלה מקומת איש⁽⁸¹⁾. אסור להתפלל כנגד המראה, דמחזי כמשמתנה לבוואה שלו⁽⁸²⁾, והנינו אף בעינים סתומות, דבפתוחות בלאו הכי אסור משום בטול כננה, אחרונים: (עב) אפלו לישב עליהם וכו'. (עג) שגאמר "ולא תביא תועבה אל ביתך", (ס) ואפלו בביתו אסור: **כד** (עג) בצד רבו. כי הוא יתרא, שמראה שהוא שנה לרבו, ורבו (סא) הנינו שרוב חקמתו הימנה, (סב) או גדול הדורים⁽⁸³⁾. כתב החי"אדם: נראה לי דהוא הדין אביו: (עד) ולא אחוריו רבו. (סג) דמחזי נמי כיתרא, ויש אומרים, שגראה כמשמתנה לרבו בתפלתו. ויש אומרים,

באר הגולה

* ואף-על-פי שטוב להתמיר מקל מקום המנהג להקל. עין באליה רבה שכתב בשם הלבוש דלמשה נכון להתמיר, וכתב האליה רבה הנראה דדוקא לפניו אבל לא לאחוריו, ולא בנחית, שהרי הלבוש בעצמו פתח אחר: כך: ויותר בלאחריו שנהיק שיהיה יכול לפסע ג' פסיעות כדי שלא יצטרך לרבו, והנינו מלבד ה"ר אמות, כמו שכתב הא"ז והאליה רבה בעצמו אחר-כך. ובאמת בלפניו לא ידענא טעם הפהמירים בצבור, אבל בלאחוריו נכון להתמיר, כי זה הטעם שמצויר לרבו מוכח בירושלמי, כמו שכתב הפ"י חדש והג"א. ועל-פ"ל פנים בעת קביעת מקום לתפלה בנחית נכון לזהר פניה. ומלבד משמע שאפלו בלפניו טוב להתמיר, ואפשר שהטעם הוא משום דהו' כמתקן, כדון לרבו כשעומד באחוריו נגדו אפלו בענין זה:

מפני שהוא מצער לרבו, דשמא יצטרף לפסע שלש פסיעות לאחוריו בעוד שהוא יתפלל, ויצטרף להתמתין עליו: (עה) ולא לפניו. בקל-וחמר, דנה ודאי הוא בזיון לרבו שעומד באחוריו כנגדו: (עו) אין לחש וכו'. שהכל יודעין שמקום זה מיוחד לרב וזה לתלמיד, ולית בה משום יתרא או כמשמתנה לו: (עז) שטוב להתמיר. (עד) הנינו לחש לשעם השלישי הנ"ל, מפני שגראה כמשער לרבו, דלפי זה יש להתמיר גם בצבור לאחוריו: (עח) המנהג להקל. (עט) בצבור ארבע אמות מתר. דרשות אחרת היא. ועיין בפרי"מגדים שכתב בשם הפ"י חדש, ולא לפניו סגי בארבע אמות מצמצמות, אבל לאחוריו רבו בעינין ארבע אמות ושלש פסיעות, כדי שיתקן יוכל רבו לפסע שלש פסיעות לאחוריו ולא יצטרף להתמתין עליו, ובתוך ארבע אמותיו הלא אסור לפסע, דקלקמן בסימן קכ. עוד כתב, דבתוך האלמערמ"ע⁽⁸⁴⁾ מתי⁽⁸⁵⁾ אפלו בסמוך, דרשותא אחריתא הוא: (פ) ועין ביונה-דעה וכו'. רוצה לומר, דשם נתבאר דרחוק ארבע אמות מועיל אפלו אם רבו לאחוריו, וכן פתבו האחרונים: **כה** (פא) אחוריו רבו. והוא הדין בצד רבו, אבל לפני רבו (סה) אסור: **כו** (פב) מרהיקים לתפלה. (סו) והוא הדין לתלמיד תורה וכל דברי קדשה⁽⁸⁶⁾: **כז** (פג) בתפלה. והוא הדין בקריאת שמע ושאר דברי קדשה, וכמו שכתבנו למעלה; ונקט תפלה לרבותא, דבנה גם-כן צריך לילף לפניו ארבע אמות, ולא אמרינן כיון שהוא עומד כבר בתפלה אין צריך להרהיק: (פד) ישחק וכו'. דכל זה לא מקרי הפסק, אבל (סו) אסור להפסיק בדבור להביא לו מים⁽⁸⁶⁾, כיון דאסור מיירגלים אינו אלא מדרבנן, וגם יש אומרים דאין צריך להרהיק בנה כלל, על-כן אפלו אם גם אחרים עומדים בתוך הארבע אמות של המיירגלים ומתפללים, אין לו להפסיק בדבור בשבילם להודיעם⁽⁸⁷⁾. ואם תנוק טנף צוואה⁽⁸⁸⁾ בבית-ההכנסת באמצע תפלה, ואחרים עומדים שם ומתפללים ואינם יודעים מנה, אם אי אפשר בענין אחר להודיעם אלא בדבור, מתר להפסיק בדבור להצילם מאסור דאורייתא, דמוטב שיעשה הוא אסור קל, והנינו אסור דרבנן להפסיק בתפלה, משיעשה אחרים אסור דאורייתא⁽⁸⁹⁾ להתפלל במקום מסונן. וכבר נתבאר לעיל בסימן עט במשנה ברורה ובאר הגולה האפנים שהם מדאורייתא בנה. ודוקא אם אין לו במה לכסות, אבל אם יש לו במה לכסות, בין בעוואה ובין במיירגלים אסור להפסיק ואפלו לזוז ממקומו, אם אין מגיע לו הריח רע⁽⁹⁰⁾: (פה) ויותר טוב⁽⁹¹⁾. כתב החי"אדם: אם מתנרא שמא ישקה כדי לגמור את פלו ואי אפשר לו להרהיק ארבע אמות, כגון שאי אפשר לו לעבור נגד המתפלל, יסמך על הרשב"א דסבינא לה דמתר להתפלל, כיון שקבר הוא עומד בתפלה, ואסור מיירגלים דרבנן: (פו) ויצטרף. עין לעיל בסימן עח במשנה ברורה סעיף-קטן ה, דבכרבת קריאת שמע אם נדבדבן פן וכן בכל הברכות, אין צריך לחזר לראש⁽⁹²⁾:

א (א) עד וכו'. דצריך הוא לראות את עצמו כאלו עומד לפני המלך ומדבר באימה⁽⁴⁾: (ב) שיקסה לבו. והוא הדין קל גופו⁽⁵⁾ [ב"ח]: תרגום: 1 בימה.

שער הציציון

(ג) מגן-אברהם: (נט) הג"א: (ס) ט"ו: (סא) להסתמדות ופריי-מגדים: (סב) חי"אדם: (סג) עין בית-יוסף: (סד) הג"א: (סה) אחרונים: (סו) פשוט בכמה דוקתי: (סז) כלו בחי"אדם:

הלכות תפלה סימן צא צב

ב ואם לא פסה את לבו או שגאגס ואין לו במה יתפסה, (א) *הואיל וכסה ערותו והתפלל *נצא: **ב** (ד) *צריך (ב) לאזור אזור בשעת התפלה, אפלו יש לו (ה) אבנט שאין לבו רואה את הערוה, (ו) משום 'הפון'. **דאבל** (ז) שאר ברכות מתר לברך בלא חגורה, מאחר שיש לו (ח) [כ] (ח) מקנסיים: הגה ואין לבו רואה את הערוה (ר"ן פרק קמא דשבת והרא"ש פרק הירואה והגהות מיימוני פ"ה מהלכות תפלה): **ג** *יש אומרים שאסור להוציא אצורה מפיו בראש מגלה, *ויש אומרים שיש למחות שלא לפגס בבית־הקנסת (ט) בגלוי (א) [ג] הראש: **ד** *וכובעים (קאפיל"ה בלע"ז) הקלועים מקש חשיבא כסוי, אכל הנחת יד על הראש (י) לא חשיבא (ד) כסוי. *ואם אחר מניח ידו על ראשו של זה, משמע דחשיבא כסוי: ה' *לא יעמד (ה) (יא) באפנדתו (טאסק"ה בלע"ז) ולא בראש (יב) מגלה ולא ברגלים (יג) מגלים, אם דרך אנשי המקום שלא יעמדו לפני הגדולים אלא בבתי־רגלים: ו' *דרך החכמים ותלמידיהם, שלא יתפללו אלא כשהם צטופים: הגה ובעת זעם יש לחבק הדיים בשעת התפלה כעבדא קמה מארה, ובעת שלום יש להתקשט בבגדים נאים להתפלל (טו):

צב הנצרך לנקביו, ודין רחיצה לתפלה, ושאר הכנות לתפלה, ובו י' סעיפים:
א *הנה צריך לנקביו (א) אל יתפלל, בואם התפלל תפלתו תועבה,

א ברכות כ"ג
 ב מיימוני שם

שצרי השוכה

[3] **מקנסיים**. עכ"ט. ועין לעיל סי' עה מ"ש פ"ט, וגם במקרא שם שיש לומר כשהמקנסיים אינם על חלקו שהוא עירם רק המקנסיים על גופו, ע"ש מרבי' ה"ש ביו"ד סי' א: [2] **הראש**. עכ"ט. ועין בשבתי' יצחק סי' ג, ש' גדול שאב לבחינו, א"פ שפועק דרין וכול לסיור הובובע מעל ראשו דאין אסור כ"כ כ"א מפת חסידות, מ"ט אם וכול להתעלל לפני אולי יתפס מקטו, זכור לטוב ע"ש: ב"ס ד"ק ר"ס ק"ו מ"ש"ש: (7) **כסוי**. השעם, דהראש והידי חד גוף אנון ואין הגוף יכול לכסות את עצמו. וכתב הב"ח: מיהו נוהגים להמשיך הבית"ד של הבגד על היד ומכסה בו ראשו ושפיר הוי כסוי ע"ש: (8) **באפנדתו כו'**. ומנהגים"ם סי' לח תקן שלא לפגס במגעלים בבהכ"נ ע"ש. אין להתפלל בבתי־שואקים של פשתן, דגנאי הוא לעמד לפני גדולים בבתי־שואקים של פשתן, ומכ"ש כשלוכלשין סנדל והעבד מגלה. גם אין ללבש בתי' ידים שקורין הענטש"ץ⁴ כדרך עובדי זרבים, וקורא אני עליהם אל תבואני רגל גאון

באר היטב

(6) **לאזור**. דוקא מי שרגיל לחגור כל היום בחגורה, אבל מי שהולך כל היום בלא חגורה, גם בשעת תפלה אין צריך לחגור, ב"י ר"י: (3) **מקנסיים**. וה"ה אם בגדיו מנחים ממש על בטנו ומקסיקים בין לבו לערוה ע"ש, מ"א: (2) **הראש**. ומ"ש בסמ"ק ב שלא לך ד' אמות בגלוי הראש הינו מפת חסידות, ב"י ר"מ. וע"ל סי' ת"ק ד"ק ר"ס ק"ו מ"ש"ש: (7) **כסוי**. השעם, דהראש והידי חד גוף אנון ואין הגוף יכול לכסות את עצמו. וכתב הב"ח: מיהו נוהגים להמשיך הבית"ד של הבגד על היד ומכסה בו ראשו ושפיר הוי כסוי ע"ש: (8) **באפנדתו כו'**. ומנהגים"ם סי' לח תקן שלא לפגס במגעלים בבהכ"נ ע"ש. אין להתפלל בבתי־שואקים של פשתן, דגנאי הוא לעמד לפני גדולים בבתי־שואקים של פשתן, ומכ"ש כשלוכלשין סנדל והעבד מגלה. גם אין ללבש בתי' ידים שקורין הענטש"ץ⁴ כדרך עובדי זרבים, וקורא אני עליהם אל תבואני רגל גאון

משנה ברורה

(ג) **הואיל וכסה ערותו**. נראה דקאי על מה דמורי בריש הסעיף, שהנחה הטלית חגורה על מתניו דאין לבו רואה את הערוה גם"כ, אבל אם לבו רואה את הערוה, בגון שהיה לבוש חלוק חלוק ובלא מקנסיים, אף שהוא רק מרובנו, כמו שכתב הפרי"מגדים בסמ"ק ע"ד, מכל מקום צריך לחזור ולהתפלל, וכן מוכח מדרך החיים בדיון ממהדברים שצריכין לזכור בעת תפלה וקריאת שמע; ועין בבתי"א דא"ט כ"ל ג' דין לג, וצריך עיון למעשה⁴: * **נצא**. עין בהקדמות"ם דמקס"ם: ולכתחלה לא יעשה. ונדחקו באורו. ונראה לי דהשמיענו למי שגאגס ואין לו במה לכסות, דלכתחלה מוטב שלא יתפלל כלל. אחר"כ מציאתי זה במאמרמרדכי⁴. ונראה דרק במי שגאגס מתירין בקריאת שמע ומתניו ולמעלה ע"ם בסוף סימן ע"ד, אבל בלא הכי לא, וכן מציאתי בספר תבואת"שור בסמ"ק א עיר"קטן ע"א, ע"ן שם: * **צריך וכו'**. ע"ן משנה ברורה, והוא מב"ח. והמנהגין דברי הב"ח, דמשמע מנהג דלמפוקסים החולקין על רש"י ורובנו שמעיה, גם בדריבד חזרו ומתפלל, וזה אינו, ולא תמירא זה מלא פסה את לבו והוא ע"ם מתניו ולמעלה דברואי אין בו משום 'הפון' ואפלו הכי אינו חזר [מ"מ]. ואולי דקונתה הב"ח, דבדריבד רש"י ורובנו על רש"י ורובנו שמעיה גם לענין לבו רואה את הערוה, דאינו חזר ומתפלל, וצריך עיון: * **ויש אומרים שיש למחות** וכו'. ומה שכתוב לעיל סימן ב, דאפלו בלי אצורה ושלא בבית־הקנסת אסור לילך⁴, ע"ן בבאר היטב. והפרי"מגדים פר"ן, דלעיל דוקא ד' אמות וקאן אסור אפלו פחות מד'. אמות. וע"ן לעיל שכתבנו שם בשם הש"י דבמננה אסור בכל מקום מדינא אפלו פחות מד' אמות:

באור הלכה

* **הואיל וכסה ערותו**. נראה דקאי על מה דמורי בריש הסעיף, שהנחה הטלית חגורה על מתניו דאין לבו רואה את הערוה גם"כ, אבל אם לבו רואה את הערוה, בגון שהיה לבוש חלוק חלוק ובלא מקנסיים, אף שהוא רק מרובנו, כמו שכתב הפרי"מגדים בסמ"ק ע"ד, מכל מקום צריך לחזור ולהתפלל, וכן מוכח מדרך החיים בדיון ממהדברים שצריכין לזכור בעת תפלה וקריאת שמע; ועין בבתי"א דא"ט כ"ל ג' דין לג, וצריך עיון למעשה⁴: * **נצא**. עין בהקדמות"ם דמקס"ם: ולכתחלה לא יעשה. ונדחקו באורו. ונראה לי דהשמיענו למי שגאגס ואין לו במה לכסות, דלכתחלה מוטב שלא יתפלל כלל. אחר"כ מציאתי זה במאמרמרדכי⁴. ונראה דרק במי שגאגס מתירין בקריאת שמע ומתניו ולמעלה ע"ם בסוף סימן ע"ד, אבל בלא הכי לא, וכן מציאתי בספר תבואת"שור בסמ"ק א עיר"קטן ע"א, ע"ן שם: * **צריך וכו'**. ע"ן משנה ברורה, והוא מב"ח. והמנהגין דברי הב"ח, דמשמע מנהג דלמפוקסים החולקין על רש"י ורובנו שמעיה, גם בדריבד חזרו ומתפלל, וזה אינו, ולא תמירא זה מלא פסה את לבו והוא ע"ם מתניו ולמעלה דברואי אין בו משום 'הפון' ואפלו הכי אינו חזר [מ"מ]. ואולי דקונתה הב"ח, דבדריבד רש"י ורובנו על רש"י ורובנו שמעיה גם לענין לבו רואה את הערוה, דאינו חזר ומתפלל, וצריך עיון: * **ויש אומרים שיש למחות** וכו'. ומה שכתוב לעיל סימן ב, דאפלו בלי אצורה ושלא בבית־הקנסת אסור לילך⁴, ע"ן בבאר היטב. והפרי"מגדים פר"ן, דלעיל דוקא ד' אמות וקאן אסור אפלו פחות מד'. אמות. וע"ן לעיל שכתבנו שם בשם הש"י דבמננה אסור בכל מקום מדינא אפלו פחות מד' אמות:

* **הנה צריך לנקביו וכו'**. ושלתי'עבור שהוא צריך לנקביו קדם חזרת הש"י, אם יכול להצמיד עצמו עד פרסה, כיון דבדריבד תפלתו תפלה ויש בזה משום כבוד הבריות, פשוט דמתר לסקנן בזה על שיטת הר"ר המקל לכתחלה בשעור פרסה; ונראה דאף התמירין מודין כאן משני כבוד הבריות, אבל אם אין יכול להצמיד עצמו בשעור פרסה, דלכלי עלמא תפלתו תועבה, מהו? ואין להביא ראיה להקל ממה דהסיכים הפגז'אברהם באם נתעורר לו פתאון בעצורו באמצע התפלה עד דאית בה חשובים, וכל'שפן שלאף-מיץ. אין להתפלל בבתי־שואקים של פשתן לבד, דגנאי הוא לעמד כן לפני גדולים⁴, ומפלי'שפן כשלוכלשין סנדל והעבד מגלה. גם אין ללבש בעת התפלה בתי' ידים שקורין הענטש"ץ⁴ כדרך עובדי זרבים, וקורא אני עליהם: "אל תבואני רגל גאון ויד רשעים אל תגדני" [ב"ח]. ומנהגיה'אד"ם דלעיל משמע דאפלו בבתי־שואקים של צמר לבד גם"כ אין נכון, והכל תלוי לפי מנהג המקומות⁴. הרמ"מ תקן שלא לפגס בבית־הקנסת מגעלים ארכיים, והינו שטיין⁴; ואם דרך המקום לעמד כך בפני גדולים, מתר [פמ"ג]: (יג) **מגלים**. מיהו, אם הבגד ארך שחופה את הרגלים, או בארצות החמין מאד שעומדים שם גם"כ בפני גדולים יתח, (י) אין לחש אפלו הבגדים קצרים ונראין הרגלים:

(ג) **הואיל וכסה ערותו**. נראה דקאי על מה דמורי בריש הסעיף, שהנחה הטלית חגורה על מתניו דאין לבו רואה את הערוה גם"כ, אבל אם לבו רואה את הערוה, בגון שהיה לבוש חלוק חלוק ובלא מקנסיים, אף שהוא רק מרובנו, כמו שכתב הפרי"מגדים בסמ"ק ע"ד, מכל מקום צריך לחזור ולהתפלל, וכן מוכח מדרך החיים בדיון ממהדברים שצריכין לזכור בעת תפלה וקריאת שמע; ועין בבתי"א דא"ט כ"ל ג' דין לג, וצריך עיון למעשה⁴: * **נצא**. עין בהקדמות"ם דמקס"ם: ולכתחלה לא יעשה. ונדחקו באורו. ונראה לי דהשמיענו למי שגאגס ואין לו במה לכסות, דלכתחלה מוטב שלא יתפלל כלל. אחר"כ מציאתי זה במאמרמרדכי⁴. ונראה דרק במי שגאגס מתירין בקריאת שמע ומתניו ולמעלה ע"ם בסוף סימן ע"ד, אבל בלא הכי לא, וכן מציאתי בספר תבואת"שור בסמ"ק א עיר"קטן ע"א, ע"ן שם: * **צריך וכו'**. ע"ן משנה ברורה, והוא מב"ח. והמנהגין דברי הב"ח, דמשמע מנהג דלמפוקסים החולקין על רש"י ורובנו שמעיה, גם בדריבד חזרו ומתפלל, וזה אינו, ולא תמירא זה מלא פסה את לבו והוא ע"ם מתניו ולמעלה דברואי אין בו משום 'הפון' ואפלו הכי אינו חזר [מ"מ]. ואולי דקונתה הב"ח, דבדריבד רש"י ורובנו על רש"י ורובנו שמעיה גם לענין לבו רואה את הערוה, דאינו חזר ומתפלל, וצריך עיון: * **ויש אומרים שיש למחות** וכו'. ומה שכתוב לעיל סימן ב, דאפלו בלי אצורה ושלא בבית־הקנסת אסור לילך⁴, ע"ן בבאר היטב. והפרי"מגדים פר"ן, דלעיל דוקא ד' אמות וקאן אסור אפלו פחות מד'. אמות. וע"ן לעיל שכתבנו שם בשם הש"י דבמננה אסור בכל מקום מדינא אפלו פחות מד' אמות:

(6) ע"ן ברמב"ם ובכסף-משנה ובאר הגולה: (3) ב"ח ואל"ה ובה: (2) כן כתב רבנו ירמיה בשם ר' ש' שכתב, והוא כן בבית-יוסף, וצריך עיון קצת על הפגז'אברהם שכתב סתמא: (7) בסמ"ק והובא אפלי' בבית-יוסף: (8) דרך-החיים: (1) ט"ז-אד"ם: (1) שינוי נקטת הגדולים: **תרגום:** 1 חלוק בית. 2 חלוק שנה. 3 מנצפת שנה. 4 קפפות. 5 מקנסיים.

הַלְבוּת תְּפִלָּה סִימָן צא צב

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה הואיל]

וענין כפי-אדם קלל ג דין לג, וצריך עיון למעשה³.

3) אמנם במשנ"ב לעיל (סי' עד ס"ק ה) הביא את דעת החיי אדם הנ"ל, וכתב: "ואפשר דיש לתפוס כותיה לענין זה".

[ביה"ל ד"ה יצא]

אחר-כך מצאתי זה במאמר-מקדכי⁴.

4) שכתב שם (ס"ק א) שאם אין לו במה להתכסות עד אחר זמן תפילה, שלא יתפלל, אלא ישלימנה בתפילה שלאחריה. והעיר הגרי"ש אלישיב (שיעורי מרן הגרי"ש אלישיב ברכות כה, א), שלא התבאר במאמר מדרכי אם לא יתפלל גם באופן שלא יהיה לו בגד גם בזמן התפילה הסמוכה, והרי במקרה כזה אין לו תשלומין לתפילתו.

[משנ"ב ס"ק ז]

וימיהו, מדת חסידות אף בקהאי גונא⁵.

5) ומה שרבים אינם נוהגים בזה, ביארו הגרי"י קניבסקי (קריינא דאגרתא ח"ב אגרת פא) והגרש"ו אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"א ארחות הלכה הע' 45 אות ד), שדוקא בזמניהם היה בכך משום מידת חסידות, כיון שכשרצו ללכת למקומות חשובים או לאנשים חשובים היו חוגרים איזור שהיה משלים את הבגד, ואם כן לתפילה היה בכך משום "הכון", מה שאין כן בזמנינו.

[משנ"ב ס"ק ה]

רוצה לומר, אבנט של מקנסיים⁶.

6) ואף על גב שבלשון התורה אבנט הוא החגורה, כמו שנאמר "ובאבנט בד יחגר" (ויקרא טז ד), כתב לעיל (סי' מו ס"ק ח) שמי"מ האבנט כאן הוא מכנסים, שכן בלשון חכמים לפעמים קוראים למכנסים אבנט.

[משנ"ב ס"ק ו]

לקסות ראש עד עינים⁷ בטלית מצוה בשעת תפלת י"ח⁸.

7) ולעיל (סי' ח ס"ק ד) כתב, שאף על פי כן לא יכסה את התפילין של ראש לגמרי, ובשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' ב) פירש שכאן מדובר רק בתפילת שמונה עשרה, וכמו שמשמע בפמ"ג שהביא המשנ"ב, וכן כתב בביה"ל לקמן (סי' קב ס"ד ד"ה אסור) שרבים נוהגים לשלשל את הטלית על פניהם בתפילת שמונה עשרה.

8) ולעיל (שם) כתב שצריך שהטלית תהיה על ראשו מתחילת התפילה עד סופה, והוסיף, שלפחות יעמוד כך כדי שיעור הילוך ארבע אמות.

[משנ"ב ס"ק ז]

דלא שניף "הפון לקראת אלקיך" פי אם פשעומוד לפני המלך⁹.

9) אמנם, בביה"ל לעיל (סי' ז ס"ב ד"ה או) הקשה שמבואר שם בשו"ע ש"הכון" נאמר גם לגבי ברכות. וכן לענין רחיצה ביום כיפור, כתב לקמן (סי' תריג ס"ק ד) בשם יש אומרים שגם למי שלא שפשף בידיו לאחר הטלת מי רגלים, מותר לרחוץ את ידיו, כיון שצריך לברך 'אשר יצר' וממילא חייב ליטול את ידיו משום 'הכון'. וראה מה שכתבנו לעיל שם. ואולי אפשר לומר כדברי הערוך השלחן (שם ס"ג), שדין 'הכון' המצריך חגורה שייך רק בתפילה, מה שאין כן דין 'הכון' המצריך נטילת ידיו המלוכלכות, נאמר בכל הברכות.

[משנ"ב ס"ק ט]

בגילוי הראש¹⁰.

10) וגם השומע ברכה מאחר, כתבו הב"ח (סי' קפג) והפמ"ג (שם משב"ז ס"ק ג) שאסור לו להיות בגילוי הראש, משום 'שומע כעונה'.

ומי ששגג והתפלל בראש מגולה, דעת הגרש"ו אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ב ס"ט"ו) שאינו צריך לחזור ולהתפלל, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ז תשובה יג), וכן הורה הגרי"ש אלישיב (ישא יוסף או"ח ח"ב סי' ג). מאידך, בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' מ אות יד) כתב שחזור ומתפלל, כיון שעכ"ם בבית תיפלתם מקפידים להתפלל דוקא בראש מגולה, ולכן נחשבת התפילה בראש מגולה כתועבה. אמנם אם התפלל כך מחמת אונס גמור, נשאר לדינא בצ"ע.

ולברך בברכת 'שלוש' [שהוא אחד משמותיו של הקב"ה] לאדם שראשו מגולה, שהדרך היא שהלה משיב 'שלוש', כתב בשו"ת אגרות משה (שם אות כד) שרוב האנשים אין כוונתם לשם שמים, אלא רק למנהג שכך נוהגים לומר כשנפגשים, ולכן כשיש לחשוש לקפידא אינו מחויב להחמיר בזה, אך לכתחילה ראוי להחמיר ולשואלו 'מה נשמע אצלך' וכיוצא בזה. והשדי חמד (כללים מערכת האל"ף אות שיג) היקל בזה במקום צורך גדול. אמנם, דעת הגרש"ו אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ב דבר הלכה אות כו) שאפשר להקל בזה, כיון שאין מכוונים לשם שמים אלא רק לנימוס.

ולחוקר כינוי של הקב"ה בלועזית כשהוא בראש מגולה, כתב הפתח הדביר (ס"ק א) שאסור, ובשו"ת אגרות משה (שם ח"ב סי' כה) כתב שאין להחמיר בכך כשאי אפשר באופן אחר.

[ביה"ל ד"ה ויש אומרים]

האפילו בלי אצקנה ושללא בביתי-הקנטט אסור לילך¹¹.

11) ואפילו אם המנהג ללכת בגילוי הראש לפני השרים, כתב בביה"ל לקמן (סי' קנא ס"ו ד"ה או) שאסור להיכנס כך לבית הכנסת.

[משנ"ב ס"ק י]

ראין הגוף יכול לקסות עצמו¹².

12) ולענין שעת הדחק, כגון שרוצה לשתות בלילה ואין לו כובע בראשו, כתב לעיל (סי' ב ס"ק יב) שיש מקילין בזה, אך סיים שיותר טוב למשוך את הבית יד של הבגד על היד ולכסות בו את ראשו, וכמו שכתב כאן בשם הב"ח.

[משנ"ב ס"ק יא]

אין נכון להתפלל בקאפטי"ן ובגד התחתון או בשלא-תראק¹³.

13) ומי שהוא חולה עד כדי כך ששוכב במיטה, כתב הגרש"ו אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ב ארחות הלכה הע' 73) שמספיק שילבש חלוק על הבגד שינה (פיג'מה) שלו.

וכן כשנמצא בים, דעת הגרש"ו אויערבך (שם) שאין להתפלל או אפילו לברך בבגד ים, אלא אם כן לבש עליו חלוק. וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ג תשובה ג) לענין ברכת המזון, שאין ראוי לברך כשהוא לבוש בפיג'מה או בבגד ים [אלא שלא כתב אם מועיל ללבוש עליהם חלוק], וראה מה שכתבנו לקמן סי' קפג ס"ק יא.

[משנ"ב ס"ק יב]

מגלה¹⁴. ובזמננו צריך להשים בעת התפילה¹⁵ כובע בראשו פדךך שהולך בקחוב¹⁶ וכו', והנאי הוא לעמד בן לפני גדולים¹⁷.

מילואים

הַלְכוּת תְּפִלָּה סִימָן צ

המשך מעמוד קודם

שמ"מ יש דין 'תורתו אומנותו' לענין זה שלא יצטרך לעזוב את בית המדרש כדי ללכת להתפלל במנין. אולם אם במקום הימצאו יש מנין, כתב בשו"ת אגרות משה (שם ח"ב סי' כו) שחייב להתפלל בו, וראה לקמן סי' קו ס"ק ו.

הַלְכוּת תְּפִלָּה סִימָן צא צב

המשך מעמוד 248

(סי' צח ס"ד) ובכף החיים (שם ס"ק כט).

וצבעי וכדו' שלא מתבייש לצאת לרחוב בבגדי עבודה, דעת הגרי"ש אלישיב (חשוקי חמד ברכות יד, ב) שיכול בשעת הדחק להתפלל כך, ולהתפלל בפורים כשהוא לבוש בתחפושת, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' יח) שרשאי להתפלל כך, ובתנאי שיהיה מכוסה כהלכה, ואינו עושה שום שחוק באמצע התפילה.

[משנ"ב שם]

אין ללבוש קצת התפלה בתי"דים שקורין הענטש"י"י⁽¹⁸⁾ וכו', והפל תלוי לפי מנהג המקומות⁽¹⁹⁾.

(18) וסוג הכפפות שאסר כאן, ביאר הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה שם סי"ח) שמדובר בכפפות עבודה, או בכפפות שהיו נוהגים ללבוש לחשיבות, אבל כפפות שלובשים להגן מפני הקור אינן בכלל זה, וכן כתב בשו"ת נטע שורק (סי' ו) שיתכן שמותר ללבוש בתפילה, כיון שניכר שהן להגן מפני הקור.

וכן בחורף כשלוש מעיל, או עטוף בצעיף, דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה שם) שמותר להתפלל בהם.

(19) וגם כשהולך בגרביים בלי נעליים במקומות שאין הולכים כך לפני אדם גדול, כתב הערוך השלחן (סי"ה) שאין להתפלל כך [מלבד ביום כיפור ובתשעה באב], ובהגהות כרם שלמה (על השו"ע סי"ה) כתב שהוא הדין בנעלי בית.

(14) כאן לא הביא השו"ע דין זה בשם 'יש אומרים' כמו בס"ג, מפני ששם מדובר לומר אזכרה או להיכנס לבית הכנסת בלי להתפלל בו, מה שאין כן בסעיף זה שרוצה להתפלל כך, אסור לכל הדעות.

(15) וגם כשמברך ברכת המזון, כתב לקמן (סי' קפג ס"ק יא) שנהגו לחבוש כובע לראשו. וראה מה שכתבנו שם.

(16) ואם צריך ללבוש חליפה, כתב הכף החיים (ס"ק כו) בביאור דברי השו"ע להלן (ס"ו), שצריך ללבוש.

ואם הזדמן לבית הכנסת ללא כובע וחליפה, דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ב ס"טו) שאם רגיל ללכת עם כובע וחליפה, לא יתפלל בלעדיהם, אלא אם כן יפסיד בכך תפילה בציבור. מאידך, דעת הגר"ח קניבסקי (שאלת רב עמ' קצד ונקיות וכבוד תפילה תשובה קיב) שגם אם יפסיד תפילה בציבור לא יתפלל בלי כובע וחליפה.

ולהתפלל כשהחליפה תלויה על כתפיו, הורה החזו"א (דעת נוטה עמ' רפא וארחות רבנו ח"א שבת אות קג) שיכול להתפלל כך, ואפילו שלא בימות החמה, ונחשב שלבוש כדרך שהולכים לפני אנשים חשובים. מאידך, דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה שם דבר הלכה אות ג) שאין ראוי להתפלל כך, כיון שאינו מדבר עם אנשים חשובים כשלבוש באופן זה. וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פי"ג תשובה ג).

(17) וכן אין ראוי להתפלל בבגדי עבודה, וכמו שמבואר בשו"ע לקמן

הַלְכוּת תְּפִלָּה סִימָן צב צג צד

המשך מעמוד 252

(10) ואם נמשך עיסוקו בצרכי ציבור עד לאחר חצות, כתב לעיל (סי' ע ס"ק ב) שאסור לו לאכול קודם שיתפלל מנחה ויניח תפילין, וראה מה שכתבנו שם.

(11) וכן כתב לקמן (סי' קו ס"ק ג ובשעה"צ ס"ק ד), אמנם לקמן (סי' קח ס"ק ב) כתב שגם בזה נכון שישלים את התפילה שהחסיר, אך רק בתורת נרבה ויחדש בה דבר, ואם התחיל לעסוק בצרכי ציבור אחרי שהגיע זמן התפילה, מבואר לעיל (סי' עא סוף ס"ק ד) שחייב להשלים.

[שעה"צ ס"ק ט]

מגן אברהם ודרישה ביונה"דעה וכו', דלא קט"ו לקמן בסימן קח⁽¹²⁾.

(12) ובביאור מחלוקתם [אם צריך להשלים את התפילה שהחסיר], ביאר הגרי"י קניבסקי (קהלות יעקב ברכות סי' טו) שדעת הדרישה שעוסק במצוה פטור מהמצוה הוא בגדר פטור ממש, וכמו אונן, ודעת הט"ז שהוא מטעם שהוא אנוס בעסק הראשון, ואדם אנוס חייב בתשלומין.

המועד ח"א קובץ ענינים עמ' שכח) לענין רופא המקבל חולים בשעות הלילה סמוך לחצות, ועדיין לא התפלל ערבית, שלא יפסיק כדי לקרוא קריאת שמע ולהתפלל, אלא ימשיך לטפל בחולים, שנחשב כ'עוסק במצוה' כיון שמתעסק בעצם המצוה, ואף שכל עבודתו היא כדי להשתכר.

(9) ובטעם הדבר כתב לעיל (סי' ע ס"ק טז) שנחשב 'עוסק במצוה', ואפילו מתעסק רק בהצלת ממון ישראל, ובביה"ל שם (ס"ד ד"ה יהיה) כתב שהיינו אף אם כוונתו גם להשתכר מזה, והסתפק שם מה הדין אם כוונתו רק כדי להשתכר. אמנם לעיל (סי' לח ס"ק כד) כתב שבאופן זה לא נקרא 'עוסק במצוה'.

ואפילו בשעה שנח מעט כדי שיהיה לו כח להמשיך בעסק המצוה, כתב לעיל (סי' עא ס"ק יג) שנחשב ל'עוסק במצוה'.

[משנ"ב שם]

ואין צריך להתפלל מנחה שמים בשביל תשלומי שחרית⁽¹⁰⁾ וכו', מן הדין אין צריך לתשלומין קלל⁽¹¹⁾.